

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران
۱۱. عملکرد ۶ ماهه اول و برآورد رشد
اقتصادی سال ۱۳۹۷

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۶۲۷۸
دی‌ماه ۱۳۹۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۴.....	۱. عملکرد بخش حقیقی اقتصاد ایران ۶ ماهه اول و پیش‌بینی سال ۱۳۹۷.....
۵.....	۱-۱. بخش کشاورزی
۵.....	۱-۲. بخش نفت خام و گاز طبیعی
۷.....	۱-۳. بخش صنعت
۱۱.....	۱-۴. بخش ساختمان
۱۳.....	۱-۵. بخش خدمات
۱۸.....	جمع‌بندی
۱۹.....	منابع و مأخذ

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۱۱. عملکرد ۶ ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۷

چکیده

ارزیابی اقتصاد ایران در ۶ ماهه اول سال جاری نشان می‌دهد که عملکرد بخش حقیقی نازل‌تر از انتظارات قبلی بوده است. از جمله میزان کاهش تولید برخی صنایع نظیر خودروسازی مورد توجه بوده است. از طرف دیگر، در حالی که سطح اسمی برخی مخارج نظیر مخارج جاری و عمرانی دولت و نیز سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش قابل ملاحظه‌ای نداشته است، افزایش سطح قیمت‌ها (مصرف‌کننده و تولیدکننده)، رشد حقیقی برخی بخش‌ها نظیر ساختمان و خدمات عمومی را با کاهش بسیار مواجه کرده است.

عملکرد اقتصادی سال ۱۳۹۷ متأثر از تحریم‌ها و همچنین سیاست‌ها و عملکرد نامناسب ارزی نیمه اول سال است. بر این اساس، در این گزارش ضمن تحلیل عملکرد اقتصاد در ۶ ماهه اول سال جاری، با ارزیابی اثرگذاری بر عملکرد بخش حقیقی و تولید در ادامه سال، متناسب با زمان‌بندی اعلام شده برای تحریم‌ها، در دو سناریو متفاوت آثار تحریم بر رشد اقتصادی و رشد بخش‌های اصلی برآورد شده است. تحریم‌های اقتصادی از طرق مختلفی بر اقتصاد ایران مؤثر است. کانال‌های مستقیم تأثیر تحریم‌ها بر اقتصاد ایران، شامل کاهش صادرات به خصوص صادرات نفتی، کاهش واردات به خصوص واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای و محدودیت‌های بانکی است. با این حال تبعات غیرمستقیم تحریم‌ها به خصوص تأثیر آن بر افزایش سطح نااطمینانی در اقتصاد ایران نیز دارای اهمیت است که لازم است در تحلیل‌ها مورد توجه قرار گیرد.

با در نظر گرفتن دو سناریوی متفاوت از صادرات نفت خام و میعانات گازی به عنوان شاخصی از میزان عمق تحریم‌های اقتصادی (به ترتیب صادرات میانگین ۱/۹ میلیون بشکه در روز نفت خام و میعانات گازی و صادرات میانگین روزانه ۱/۵ میلیون بشکه نفت خام و میعانات گازی) پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۷ رشد اقتصادی ایران در سناریوی اول ۲/۶- درصد و در سناریوی دوم ۵/۵- درصد باشد. این میزان برای رشد اقتصادی بدون نفت ۰/۵ (نیم) و ۰/۵- درصد برآورد می‌شود. جزئیات برآورد رشد و تحلیل هریک از زیربخش‌ها در متن گزارش ارائه شده است.

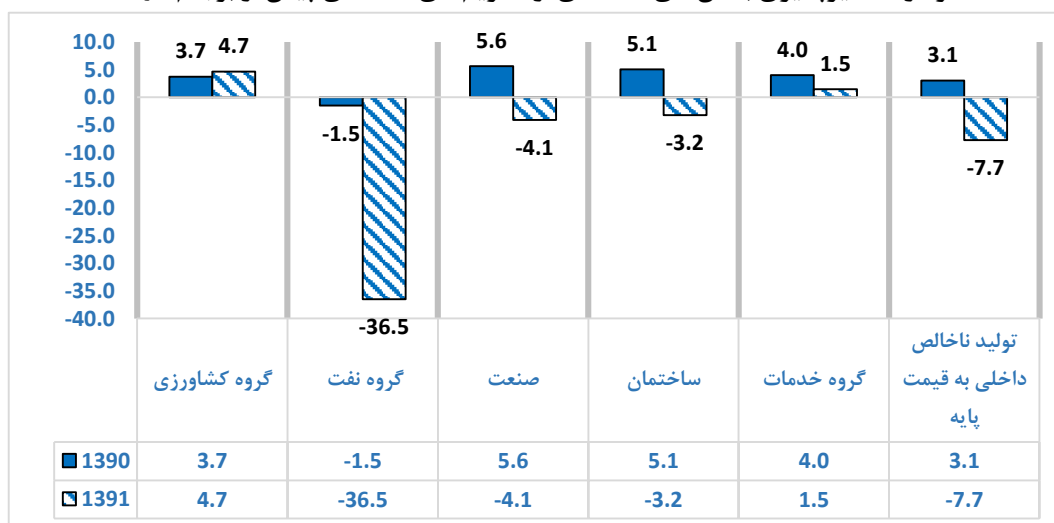
صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نیز در آخرین گزارش‌های خود رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۸ را به ترتیب ۱/۵- و ۱/۶- درصد و در سال ۲۰۱۹ به ترتیب ۳/۶- و ۳/۷- درصد پیش‌بینی کرده‌اند.

ذکر این نکته ضروری است که برآوردهای انجام شده در سناریوهای یک و دو، با فرض تداوم شرایط موجود صورت گرفته است. این در حالی است که به طور بالقوه سیاستگذار می‌تواند با اتخاذ سیاست‌های فعالانه مناسب وضعیت جدید و کاهش تهدیدها و بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از آن، تبعات منفی را کاهش دهد. پیش از این مرکز پژوهش‌های مجلس، با در نظر گرفتن همه تهدیدها، امکانات و فرصت‌های موجود، برنامه‌ای عملیاتی با عنوان «برنامه فعالانه ضد تحریم» تهیه کرده و در اختیار سیاستگذاران ذی‌ربط قرار داده است. برآوردهای انجام شده نشان می‌دهد که با فرض اجرای برنامه مذکور، این برنامه می‌تواند تا ۱ درصد در سال ۱۳۹۷ و ۳ درصد در سال ۱۳۹۸ رشد اقتصادی بدون نفت را افزایش دهد. به عبارت دیگر به طور بالقوه و با فرض اتخاذ تدابیر فعال سیاستی، رشد اقتصادی بدون نفت در سال جاری و سال ۱۳۹۸ می‌تواند مثبت باشد.

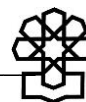
مقدمه

عملکرد بخش حقیقی اقتصاد در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ بیش از هر چیز متأثر از وضع تحریم‌های جدید و بحران ارزی است. تجربه پیشین تحریم‌های گسترده اقتصادی علیه ایران در سال‌های ابتدایی دهه نود که آثار آن در بخش حقیقی از سال ۱۳۹۱ بروز یافت، نشان می‌دهد که بخش‌های نفت، صنعت و ساختمان بیشترین آسیب‌پذیری را از شرایط تحریم دارند و در مرحله بعد بخش‌های خدمات و کشاورزی از این موضوع تأثیر می‌پذیرند (نمودار ۱).

نمودار ۱. تأثیرپذیری بخش‌های اقتصادی از تحریم‌های اقتصادی پیش از برجام (درصد)

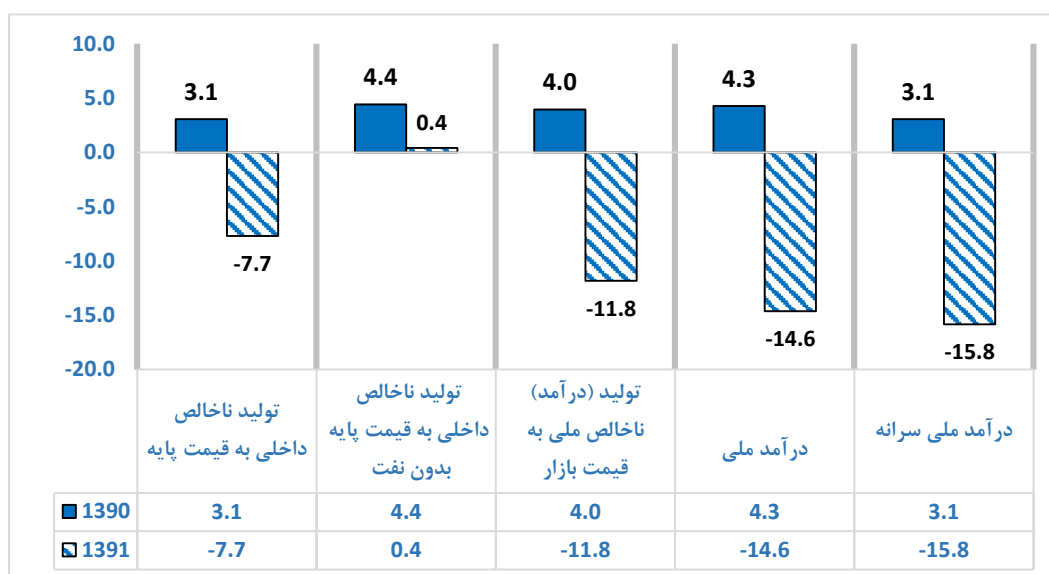

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

همچنین حساب‌های ملی بانک مرکزی نشان می‌دهد که درآمد ملی نسبت به تولید ناخالص داخلی تأثیر بیشتری از تحریم‌ها می‌پذیرد به نحوی که با وجود افت ۷/۷- درصدی تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۱، افت درآمد ملی در این سال ۱۴/۶- درصد بوده است. با توجه به رشد حدود ۱/۲ درصدی جمعیت افت درآمد ملی سرانه نیز در این سال ۱۵/۸- درصد برآورد می‌شود. با در نظر گرفتن اهمیت درآمد ملی سرانه، تغییرات این متغیر لازم است مورد توجه قرار گیرد.^۱

نمودار ۲. تأثیر تحریم‌های اقتصادی پیش از برجام بر وضعیت تولید و درآمد (درصد)

مآخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و آمار جمعیت مرکز آمار ایران.

با توجه به ماهیت نسبتاً مشابه تحریم‌های اقتصادی جدید آمریکا با تحریم‌های دور قبلی، انتظار می‌رود در سال ۱۳۹۷ در صورت عدم اتخاذ تدابیر ضد تحریمی شاهد وضعیت نسبتاً مشابهی با سال ۱۳۹۱ از حیث تأثیر بر عملکرد بخش حقیقی باشیم. بررسی وضعیت کلی عملکرد اقتصاد در ۶ ماهه اول این سال این موضوع را تأیید می‌کند. در این دوره شاهد جهش ارزی، افت تولید برخی صنایع و افزایش سطح عمومی قیمت‌ها بوده‌ایم که انتظار می‌رود در ادامه، عملکرد تولید و بخش حقیقی اقتصاد را تحت تأثیر قرار دهند. در این گزارش، علاوه بر تحلیل عملکرد ۶ ماهه اقتصاد ملی، سعی می‌شود با در نظر گرفتن سناریوهای محتمل به برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۷ بپردازیم. همچنین سعی خواهد شد چشم‌اندازی از عملکرد رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۸ نیز با توجه به برخی سناریوهای محتمل ارائه شود. سناریوهای در نظر گرفته شده به شرح زیر هستند:

۱. در این زمینه اختلاف میان رشد درآمد ملی برآوردی بانک مرکزی و مرکز آمار ایران قابل توجه است به نحوی که با وجود رشد تولید نسبتاً نزدیک این دو نهاد در سال ۱۳۹۱، رشد درآمد ملی برآوردی مرکز آمار حدود ۷/۶- درصد بوده است که بسیار کمتر از برآورد بانک مرکزی (۱۴/۶- درصد) است. این موضوع را باید در کنار بسیاری موارد گمراه‌کننده نظام آماری موجود قرار داد که حتی در سطح کلیدی‌ترین متغیرهای مؤثر بر تصمیم‌گیری یعنی درآمد ملی (سرانه) نیز تنها در یک سال بیش از ۷ درصد اختلاف برآورد وجود دارد!!!

سناریو اول:

سال ۱۳۹۷- افت میانگین حدود ۸۰۰ هزار بشکه‌ای صادرات نفت و میعانات گازی در نیمه دوم سال (میانگین ۱/۹ میلیون بشکه در روز صادرات نفت و میعانات در کل سال)
سال ۱۳۹۸- میانگین روزانه یک میلیون بشکه صادرات نفت و میعانات گازی

سناریو دوم:

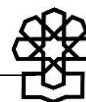
سال ۱۳۹۷- افت میانگین حدود ۱/۶ میلیون بشکه در روز صادرات نفت و میعانات گازی در نیمه دوم سال (میانگین حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز صادرات نفت و میعانات در کل سال)
سال ۱۳۹۸- میانگین روزانه ۸۰۰ هزار بشکه صادرات نفت و میعانات گازی
درباره سناریوهای فوق ذکر نکات زیر ضروری است:

- انتخاب سناریوها با توجه به اخذ نظرات برخی کارشناسان حوزه‌های تحریم، بودجه و انرژی در دو حالت خوشبینانه و بدبینانه صورت گرفته است. با این حال، سناریوهای بدبینانه‌تری نیز در این زمینه مطرح بوده که با توجه به احتمال وقوع پایین‌تر در این گزارش از آنها چشم‌پوشی شده است.
- انتخاب سناریوها بر اساس میزان صادرات نفت به این معنا نیست که تنها مجرای تأثیرگذاری تحریم‌ها بر بخش حقیقی اقتصاد ایران از طریق صادرات نفت است. بلکه این کار صرفاً به منظور نشان دادن و تفکیک عمق تحریم‌های اقتصادی در حالت‌های محتمل صورت گرفته است. قبلاً در گزارش شماره ۱۰ مجاری متعدد اثرگذاری تحریم بر اقتصاد ایران بحث شد و در این گزارش نیز بر آن اساس تحلیل‌ها و محاسبات صورت می‌پذیرد.

۱. عملکرد بخش حقیقی اقتصاد ایران ۶ ماهه اول و پیش‌بینی سال ۱۳۹۷

در ادامه گزارش، به بررسی عملکرد بخش حقیقی اقتصاد ایران در ۶ ماهه اول سال و ارائه پیش‌بینی عملکرد رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۷ پرداخته می‌شود. علاوه بر این تلاش خواهد شد چشم‌اندازی از عملکرد بخش حقیقی اقتصاد در سال ۱۳۹۸ به طور خلاصه ارائه شود. در ارائه چشم‌انداز سال‌های مذکور تحریم‌های اقتصادی و کانال‌های اثرگذاری آن عامل تعیین‌کننده اصلی است که به تفصیل در سطح بخش‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. علاوه بر این، با توجه به آنکه آمار عملکرد بخش حقیقی ۶ ماهه توسط نهادهای آماری منتشر نشده است، در ارائه آمارها عمدتاً به آمار رشد اعلامی سه‌ماهه ۱۳۹۷ اتکا می‌شود.^۱ با این حال، هر جا لازم باشد به آمارهای در دسترس ۶ ماهه اشاره شده و در تحلیل عملکرد بخش و پیش‌بینی رشد از آخرین آمارهای در دسترس استفاده خواهد شد.

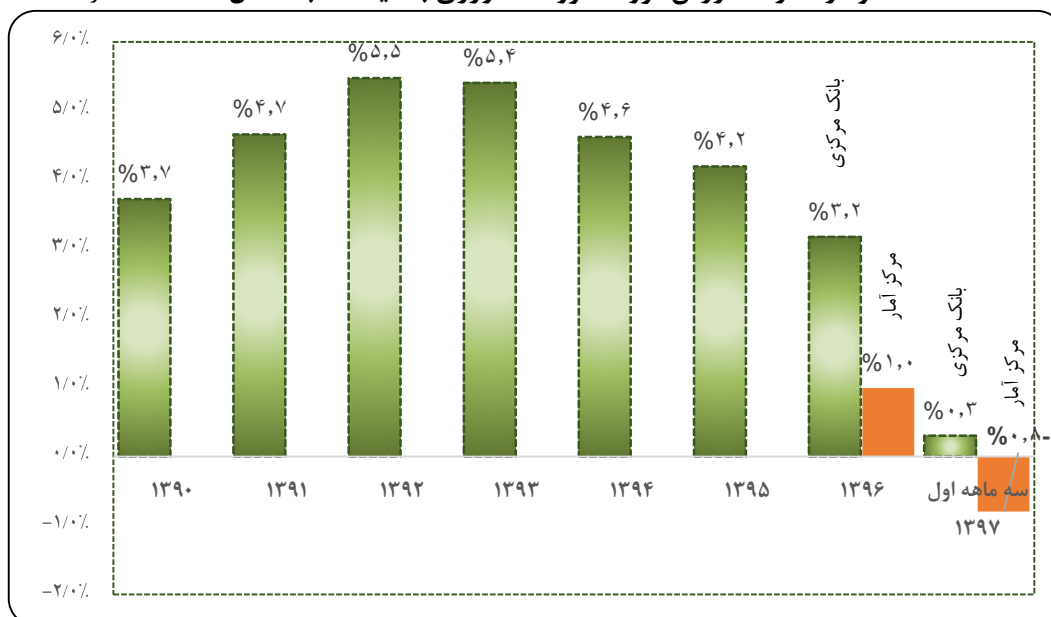
۱. در آستانه انتشار این گزارش، حساب‌های ملی فصلی مرکز آمار ایران برای سه‌ماه دوم سال ۱۳۹۷ نیز منتشر شد که به دلیل محدودیت زمانی امکان استفاده از آن در این گزارش فراهم نشد و در گزارش آتی به آن پرداخته می‌شود. ذکر این نکته هم ضروری است که گزارش مذکور تفاوتی در تحلیل‌ها و نتایج این گزارش ایجاد نمی‌کند و بیشتر مؤید تحلیل‌ها و پیش‌بینی‌های ارائه شده در این گزارش است.

۱-۱. بخش کشاورزی

آمار بخش کشاورزی یکی از مناقشه‌برانگیزترین آمارهای کشور است. در این حوزه سه نهاد مرکز آمار ایران، بانک مرکزی و وزارت جهاد کشاورزی هر یک آمارهایی را ارائه می‌کنند که در بسیاری از موارد با یکدیگر تفاوت قابل توجهی دارد. در سال ۱۳۹۶ مرکز آمار ایران رشد کشاورزی را ۱ درصد و بانک مرکزی ۳/۲ درصد برآورد کرده است که اختلاف ۲/۲ درصدی دارند. همچنین این دو نهاد رشد این بخش را در سه ماهه اول سال ۱۳۹۷ به ترتیب ۰/۸- و ۰/۳ درصد اعلام کرده‌اند.

نمودار ۳. رشد ارزش افزوده گروه کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

مأخذ: همان.

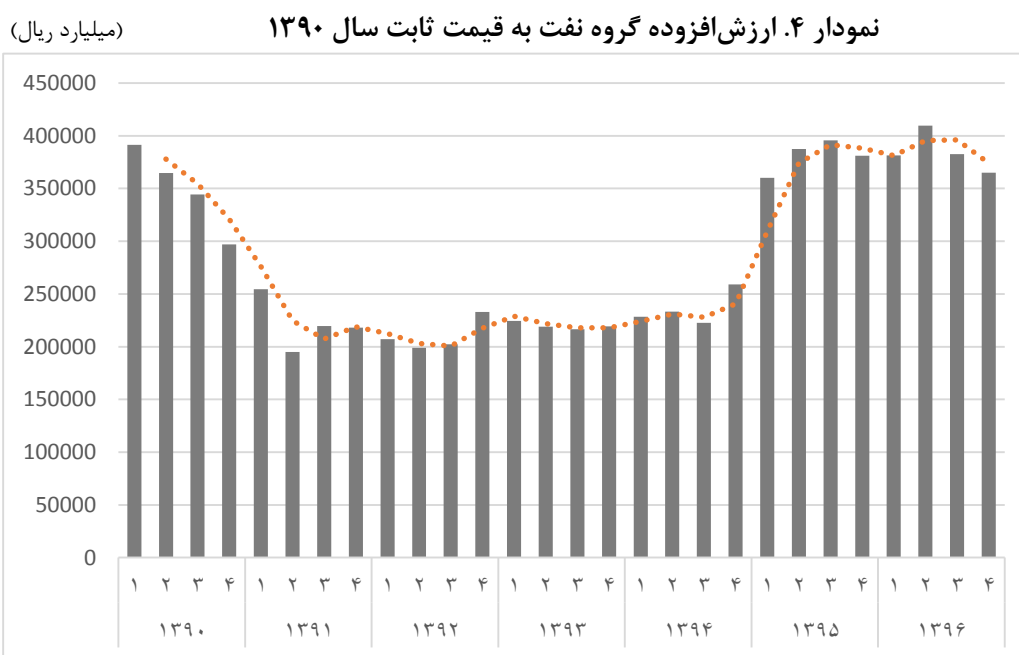
برآوردهای وزارت جهاد کشاورزی از میزان تولید انواع محصولات کشاورزی، شامل محصولات زراعی، باغی و دامی و تطبیق آن با چارچوب حساب‌های ملی مبین رشد حدود ۱/۲ درصدی رشد بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۷ است. با توجه به کمبود بارندگی در سال زراعی قبل (مهرماه ۱۳۹۶ تا مهرماه ۱۳۹۷) که عملکرد سال ۱۳۹۷ متأثر از آن است، و برخی بارش‌ها و نوسانات جوی غیرمنتظره در این سال، کاهش رشد تولید محصولات کشاورزی قابل توجیه است. با این حال، با توجه به انتظار بهبود بارندگی در سال زراعی جدید می‌توان انتظار رشد بیشتر بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸ را داشت.

۱-۲. بخش نفت خام و گاز طبیعی

براساس اعلام بانک مرکزی، گروه نفت در سال ۱۳۹۶ حدود ۰/۹ درصد رشد داشته است. مرکز آمار ایران نیز رشد بخش استخراج نفت و گاز طبیعی در این سال را ۱/۵ درصد اعلام کرده است. همچنین

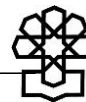
این دو نهاد رشد این بخش را در سه‌ماهه اول سال جاری ۵/۲ و ۱ درصد بیان کرده‌اند! با توجه به ثبتي بودن آمار توليد نفت، اين ميزان اختلاف برآورد رشد اين بخش محل تأمل است.

همان‌طور که در نمودار ۴ مشاهده می‌شود، ارزش افزوده این بخش در سال ۱۳۹۵ به سطح ارزش افزوده آن در سال ۱۳۹۰ رسیده است که می‌تواند به معنای تکمیل ظرفیت‌های خالی تولید این بخش تفسیر شود. در سال ۱۳۹۶ نیز شاهد روند نزولی ارزش افزوده این بخش به خصوص در دو فصل پایانی سال هستیم.

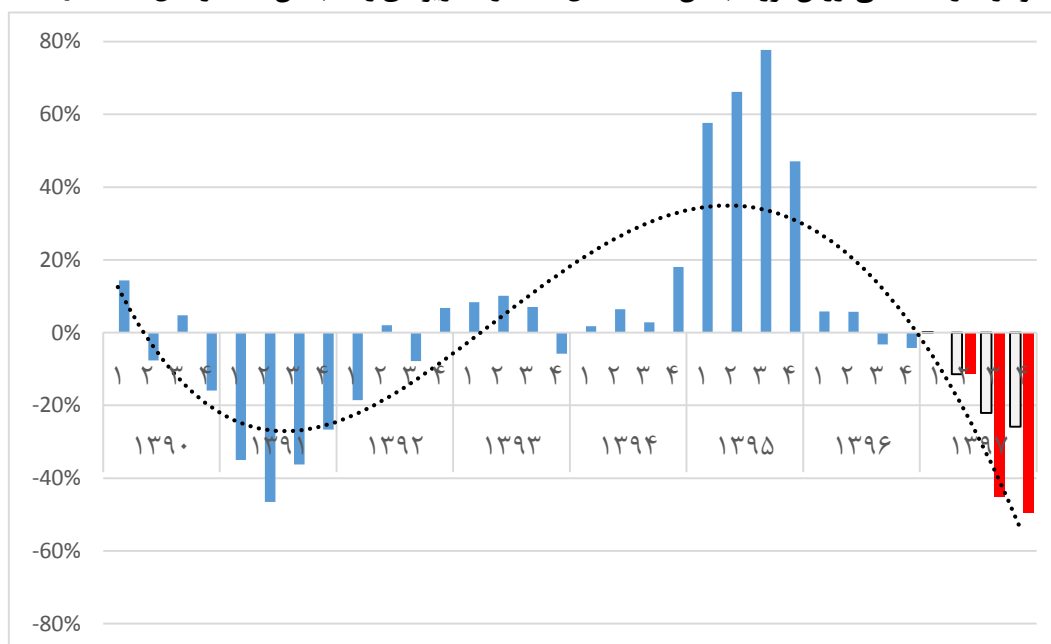

مأخذ: حساب‌های ملی فصلی بانک مرکزی.

نمودار ۵ رشد ارزش افزوده بخش نفت تا سال ۱۳۹۶ و پیش‌بینی رشد این بخش در سال ۱۳۹۷ را به صورت فصلی نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود افت تولید بخش نفت در سال ۱۳۹۱ در سال ۱۳۹۵ جبران شده و رشد سال ۱۳۹۶ جزئی بوده است. با توجه به تحریم‌ها و تبعیت بخشی از خریداران نفت ایران از آن، رشد منفی بخش نفت مورد انتظار است. همان‌طور که در مقدمه گزارش بیان شد، افت میانگین ۸۰۰ هزار بشکه‌ای صادرات نفت و میعانات گازی در نیمه دوم سال (میانگین ۱/۹ میلیون بشکه در روز صادرات نفت و میعانات در کل سال) و افت میانگین ۱/۶ میلیون بشکه در روز صادرات نفت و میعانات گازی در نیمه دوم سال (میانگین حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز صادرات نفت و میعانات در کل سال)، سناریوهای محتمل برای صادرات نفت خام و میعانات گازی است. علاوه بر این، بر اساس شواهد موجود به نظر می‌رسد میزان صادرات و میعانات گازی ایران در سال ۱۳۹۸ نیز رقمی میان ۸۰۰ هزار تا ۱ میلیون بشکه در روز خواهد بود که در سناریوهای جداگانه‌ای در مقدمه گزارش به آن اشاره شد. بنابراین لازم است میزان رشد بخش نفت خام و گاز طبیعی با توجه به این سناریوها برآورد شود.

نمودار ۵. رشد فصلی ارزش افزوده بخش نفت تا سال ۱۳۹۶ و سناریوهای رشد بخش نفت در سال ۱۳۹۷ (درصد)

مآخذ: حساب‌های ملی فصلی بانک مرکزی و برآورد محققان.

* در سال ۱۳۹۷، رنگ روشن پیش‌بینی رشد ارزش افزوده بخش نفت در سناریو اول (میانگین رشد ۱۵- درصد) و رنگ قرمز (تیره) رشد بخش در سناریو دوم (میانگین رشد ۲۶- درصد) را نشان می‌دهد.

با توجه به عملکرد ۶ ماهه اول سال جاری و سناریوهای در نظر گرفته شده برای صادرات نفت در نیمه دوم سال (با توجه به واکنش خریداران نفت ایران به تحریم‌های آمریکا)، برآورد می‌شود رشد گروه نفت در کل سال ۱۳۹۷ در سناریو اول ۱۵- درصد و در سناریو دوم حدود ۲۶- درصد باشد. با در نظر گرفتن عملکرد سناریوهای مختلف سال ۱۳۹۷ و سناریوی صادرات میانگین یک میلیون بشکه و سناریوی ۸۰۰ هزار بشکه در روز در سال ۱۳۹۸، رشد بخش نفت در این سال حدود ۳۱- تا ۲۵- درصد برآورد می‌شود.

۳-۱. بخش صنعت

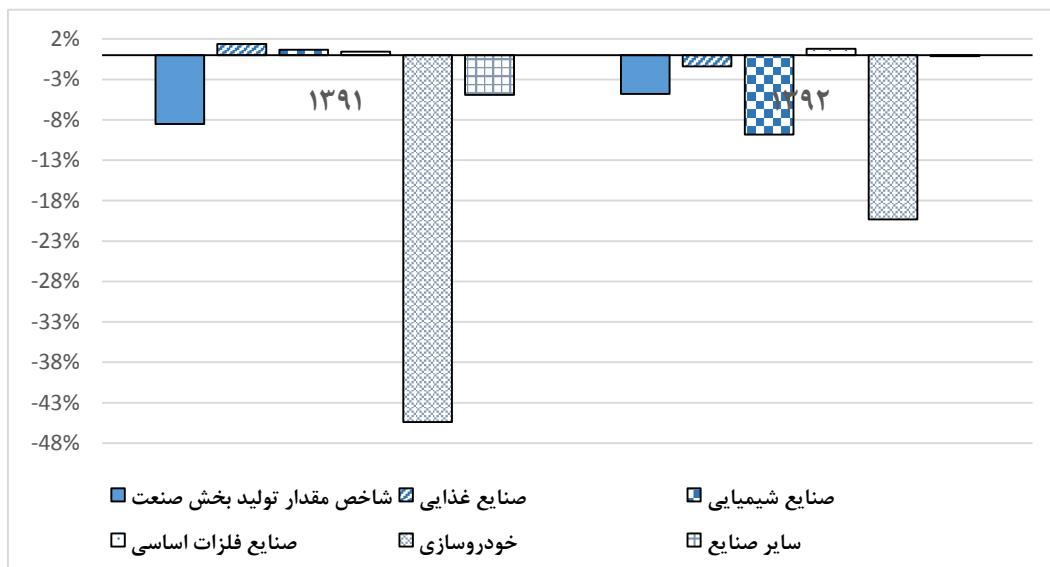
با توجه به ماهیت مشابه تحریم‌های اقتصادی جدید با دور قبلی تحریم‌ها (پیش از توافق برجام)، انتظار می‌رود نوع تأثیر آن بر اقتصاد ایران از جمله بخش صنعت نسبتاً مشابه باشد. از این نظر شاید بتوان سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ را با توجه به تجربه سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ شبیه‌سازی کرد. جدول ۱ وضعیت رشد بخش‌های مختلف صنعتی در این دو سال را نشان می‌دهد.

جدول ۱. رشد شاخص مقدار تولید صنایع در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ (درصد)

شاخص مقدار تولید بخش صنعت	صنایع غذایی	صنایع شیمیایی	صنایع فلزات اساسی	خودروسازی	سایر صنایع
۱۳۹۱	۱٪	۱٪	۰٪	۴۵٪-	۵٪-
۱۳۹۱_۱	۵٪	۱۳٪	۶٪	۴۲٪-	۵٪-
۱۳۹۱_۲	۴٪-	۳٪	۰٪	۴۷٪-	۲٪-
۱۳۹۱_۳	۰٪	۵٪-	۸٪-	۵۰٪-	۴٪-
۱۳۹۱_۴	۵٪	۸٪-	۵٪	۴۲٪-	۸٪-
۱۳۹۲	۱٪-	۱۰٪-	۱٪	۲۰٪-	۰٪
۱۳۹۲_۱	۲٪-	۱۱٪-	۶٪-	۴۴٪-	۱٪
۱۳۹۲_۲	۱٪	۱۲٪-	۰٪	۲۳٪-	۱٪
۱۳۹۲_۳	۳٪-	۶٪-	۶٪	۱۵٪-	۲٪-
۱۳۹۲_۴	۲٪-	۹٪-	۴٪	۱٪-	۱٪-

مأخذ: طرح سرشماری کارگاه‌های بزرگ صنعتی بانک مرکزی.

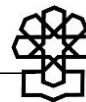
نمودار ۶. رشد شاخص مقدار تولید صنایع در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ (درصد)

مأخذ: طرح سرشماری کارگاه‌های صنعتی بانک مرکزی.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود:

۱. بیشترین تأثیر بر تولید صنعت در سال اول تحریم رخ داده است،
۲. میزان تأثیرگذاری تحریم بر صنایع مختلف، متفاوت بوده است. به نحوی که در میان صنایع عمده اقتصاد ایران، صنعت خودروسازی بیشترین تأثیر را از تحریم پذیرفته و پس از آن صنایع شیمیایی (پتروشیمی) قرار داشته است. تأثیرپذیری صنایع غذایی و صنایع فلزات اساسی کمتر بوده است. با این

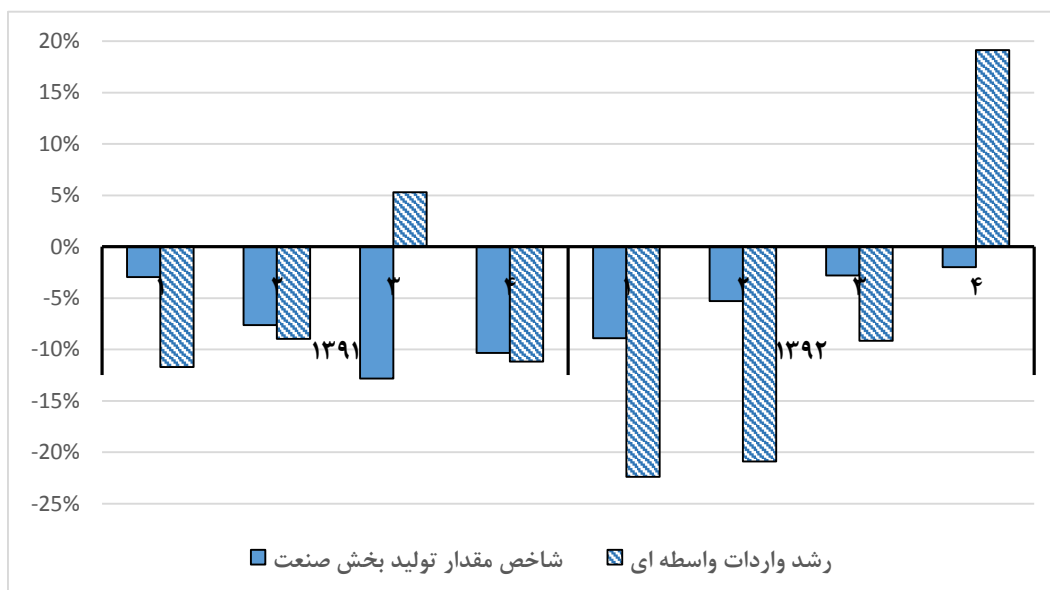

حال در ادامه و با توجه به رکود طرف تقاضا شاهد رکود بخش فلزات اساسی به تبع رکود بخش ساختمان به عنوان ادامه تأثیرات تحریم در سال‌های بعد بوده‌ایم،

۳. سرعت تأثیرگذاری تحریم بر صنایع نیز متفاوت بوده است. به نحوی که صنعت خودروسازی به سرعت از این وضعیت تأثیر گرفته ولی تأثیر تحریم بر صنایع شیمیایی با تأخیر بوده است. صنایع غذایی نیز بیشتر در سال دوم تحریم متأثر شده‌اند.

در واقع کانال‌های اثرگذاری تحریم بر صنایع مختلف، متفاوت بوده است. برخی صنایع (نظیر خودروسازی) به دلیل مشکل در تأمین کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز تولید به دلیل محدودیت‌های وارداتی با مشکل مواجه شده‌اند (نمودار همبستگی رشد منفی صنعت با واردات واسطه‌ای را نشان می‌دهد). این صنایع با سرعت و میزان بیشتری از تحریم آسیب دیده‌اند. برخی صنایع به دلیل محدودیت‌های صادراتی با مشکل مواجه شده‌اند (نظیر صنایع شیمیایی). دسته دیگر، صنایعی هستند که به عنوان زنجیره پسین صنایع مذکور از تحریم‌ها متأثر شده‌اند یا به دلیل رکود با کاهش تقاضا مواجه‌اند (نظیر فلزات اساسی و صنایع غذایی). صنایع اخیر با تأخیر و به طور غیرمستقیم از تحریم آسیب دیده‌اند.

نمودار ۷. همبستگی رشد واردات واسطه‌ای و رشد صنعت

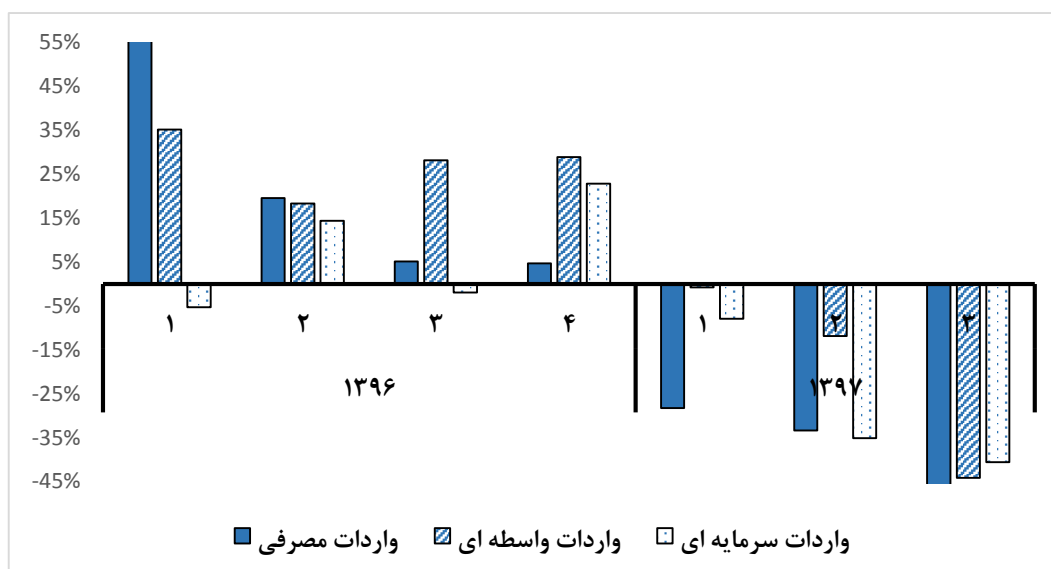

مآخذ: طرح سرشماری کارگاه‌های صنعتی بانک مرکزی و مؤسسه آموزش و پژوهش در مدیریت و برنامه‌ریزی.

بر این اساس انتظار می‌رود در سال ۱۳۹۷ نیز ابتدا شاهد رشد منفی قابل توجه صنایع خودروسازی، سپس صنایع پتروشیمی و برخی صنایع کوچک‌تر وابسته به واردات باشیم و در سال ۱۳۹۸ بیشتر شاهد افت تولید صنایع فلزات اساسی، کانی‌های غیرفلزی و صنایع فلزی باشیم که به طور غیرمستقیم عمدتاً به واسطه کاهش تقاضای کل از تحریم تأثیر می‌پذیرند. در هر دو سال رشد منفی بخش صنعت مورد انتظار است.

نمودار ۸ وضعیت کاهش واردات در هفت‌ماهه سال جاری (فصل اول، دوم و مهرماه به عنوان شاخصی از فصل سوم) را نشان می‌دهد. کاهش محسوس و فزاینده واردات در این نمودار مشخص است که با توجه به تجربه سال ۱۳۹۱ می‌تواند به عنوان شاخص پیش‌نگری از رشد منفی بخش صنعت در نظر گرفته شود. همچنین جدول ۲ روند کاهنده رشد صنعت را تأیید می‌کند.

نمودار ۸. رشد فصلی انواع واردات در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ (درصد)

مأخذ: مؤسسه آموزش و پژوهش در مدیریت و برنامه‌ریزی.

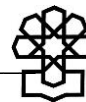
جدول ۲. رشد شاخص‌های صنعتی در سال ۱۳۹۷ (درصد)

سه‌ماهه اول	سه‌ماهه دوم	عنوان شاخص
-۱/۵		رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت (باتک مرکزی)
-۱/۱		رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت (مرکز آمار)
۰/۲	-۵/۷	رشد شاخص تولید صنایع بورسی* (مؤسسه عالی آموزش و پژوهش در مدیریت و برنامه‌ریزی)
۳/۶	-۶/۳	رشد شاخص فروش صنایع بورسی* (مؤسسه عالی آموزش و پژوهش در مدیریت و برنامه‌ریزی)

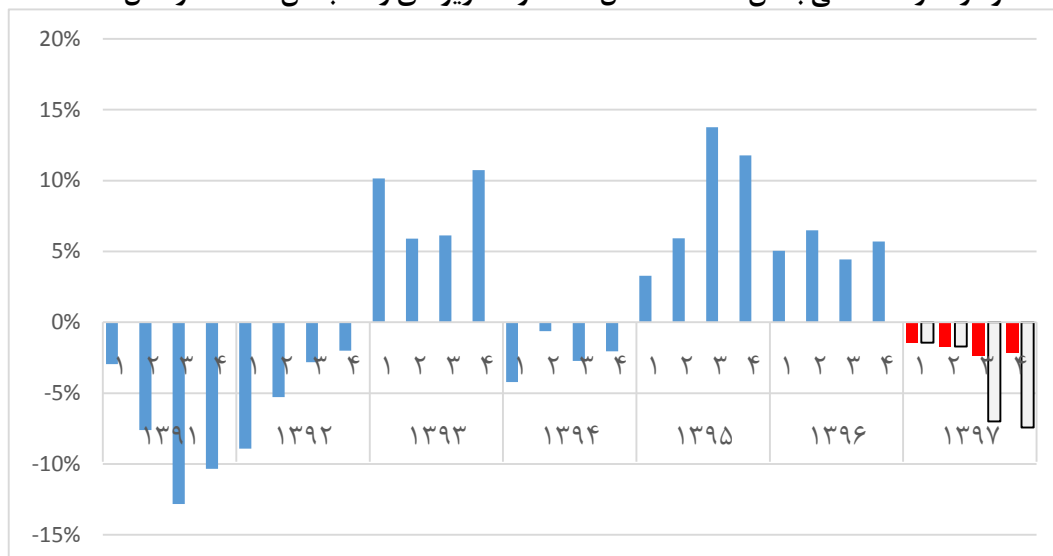
مأخذ: در جدول مشخص شده است.

* مؤسسه مذکور با اتکا به برخی شاخص‌های کمکی به نحوی این شاخص را تعدیل کرده است که مبین رشد کل بخش صنعت باشد.

همه منابع آماری رشد منفی بخش صنعت در نیمه اول سال را تأیید می‌کنند. وضعیت تولید این بخش در ادامه سال به ابعاد تحریم‌های اقتصادی در عمل بستگی خواهد داشت. برای این منظور و با شبیه‌سازی عملکرد بخش صنعت در دوره گذشته تحریم‌ها، می‌توان دو سناریو را در نظر گرفت. سناریو اول با توجه به شرایط متفاوت تعامل ایران با سایر کشورها به‌جز آمریکا، ناظر بر آن است که در عمل تحریم‌ها با ابعاد کمتری بر صنایع کشور تأثیر بگذارد (نیمی از تبعات تحریم سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲) و سناریو دوم هم با فرض تأثیر تحریم‌ها با همان ابعاد قبلی است. نتیجه این دو سناریو در نمودار ۹ نشان داده شده است.

نمودار ۹. رشد فصلی بخش صنعت تا سال ۱۳۹۶ و سناریوهای رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۷

مآخذ: حساب‌های ملی فصلی بانک مرکزی و محاسبات محققان.

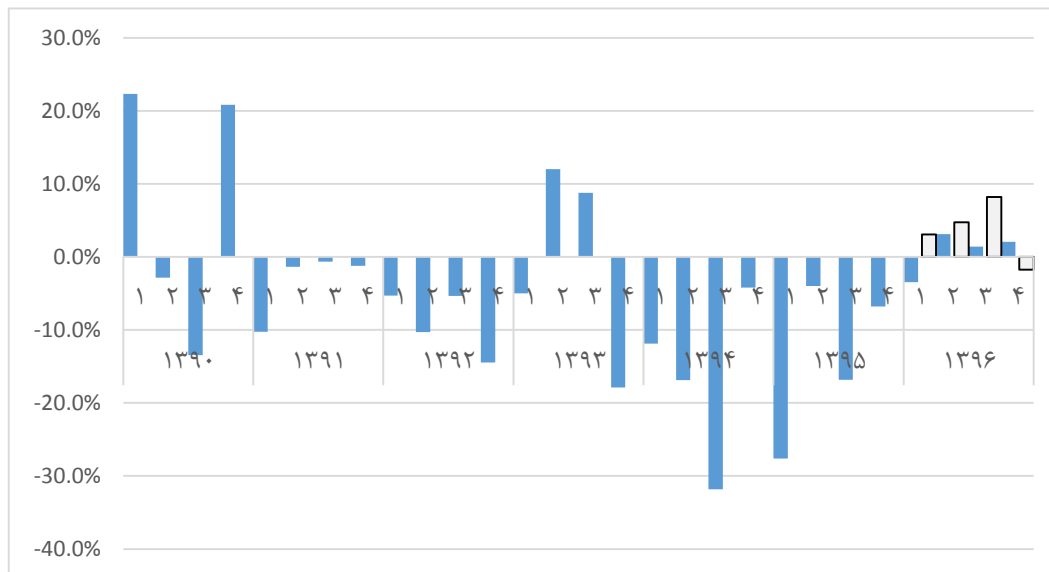
* در سال ۱۳۹۷، رنگ روشن پیش‌بینی رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت در سناریو اول (میانگین رشد ۲-) و رنگ قرمز (تیره) رشد بخش در سناریو دوم (میانگین رشد ۴/۵- درصد) را نشان می‌دهد.

با توجه به سناریوهای فوق، رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۷ در سناریوی اول ۲- درصد و در سناریوی دوم ۴/۵- درصد پیش‌بینی می‌شود. همچنین با در نظر گرفتن سناریوهای سال ۱۳۹۷ و شبیه‌سازی عملکرد صنایع عمده در سال ۱۳۹۲ و تعمیم آن به سال ۱۳۹۸ برای صنایع عمده، رشد بخش صنعت در این سال در فاصله ۳- تا ۵- درصد پیش‌بینی می‌شود.

۱-۴. بخش ساختمان

نمودار ۱۰ وضعیت رشد بخش ساختمان از سال ۱۳۹۰ را به صورت فصلی نشان می‌دهد. رکود این بخش در عمده فصل‌های پس از سال ۱۳۹۰ کاملاً ملموس است. این موضوع در واقع روی دیگر کاهش سرمایه‌گذاری شامل سرمایه‌گذاری عمومی و خصوصی در سال‌های اخیر است. در سال ۱۳۹۶ شاهد رشد نسبی این بخش به خصوص در ساختمان‌های خصوصی بودیم. آمار بانک مرکزی رشد ۱/۲ درصدی و آمار مرکز آمار ایران رشد ۳/۲ درصد این بخش را در سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

نمودار ۱۰. رشد ارزش افزوده بخش ساختمان

مأخذ: همان.

* در سال ۱۳۹۶، رنگ آبی (تیره) برآورد بانک مرکزی از رشد ارزش افزوده بخش ساختمان (۱/۲ درصد) و رنگ روشن برآورد مرکز آمار (۳/۲ درصد) را نشان می‌دهد.

** این دو نهاد رشد ارزش افزوده بخش ساختمان در سه‌ماهه اول سال جاری را به ترتیب ۰/۱ (یک‌دهم) و -۱ درصد اعلام کرده‌اند.

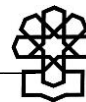
در ارتباط با موضوع سرمایه‌گذاری (که بخش مهمی از آن سرمایه‌گذاری در ساختمان است)، دو نکته حائز اهمیت است که لازم است مورد توجه قرار گیرد:

۱. میزان سرمایه‌گذاری وابستگی بالایی به انتظارات و چشم‌انداز عملکرد کلی اقتصاد دارد. در شرایطی که چشم‌انداز اقتصادی به دلایل مختلف (نظیر تحریم‌ها، نوع واکنش ایران، فضای کسب‌وکار و ...) مبهم یا منفی باشد، سرمایه‌گذاران ترجیح می‌دهند تصمیمات سرمایه‌گذاری خود را به تأخیر بیندازند.

۲. با توجه به رشد منفی سرمایه‌گذاری در چند سال گذشته و میزان استهلاک سرمایه‌های موجود، برخی شواهد مؤید رشد منفی موجودی سرمایه است که در بلندمدت به معنای کاهش روند رشد اقتصاد ایران خواهد بود. با توجه به انتظار رشد منفی سرمایه‌گذاری و تداوم استهلاک سرمایه، این موضوع می‌تواند خود به یکی از معضلات بلندمدت اقتصاد ایران تبدیل شود که جبران آن دشوار خواهد بود.

از طرف دیگر، با وجود رشد قیمت واحدهای مسکونی در چند ماهه اخیر^۱ و نقش مهم ساختمان‌های مسکونی در کل بخش ساختمان، انتظار رشد غیرمتعارف ساخت‌وساز در سال جاری وجود ندارد چرا که اولاً بخش مهمی از افزایش قیمت واحدهای مسکونی در نتیجه افزایش هزینه‌های تولید (شامل هزینه مصالح و به خصوص زمین) محقق شده و ثانیاً بازدهی بخش مسکن همچنان پایین‌تر از برخی دارایی‌ها

۱. آمار بانک مرکزی حاکی از رشد حدود ۹۲ درصدی قیمت هر مترمربع واحد مسکونی در تهران در پایان آبان سال جاری نسبت به ماه مشابه سال قبل است. عمده این افزایش‌ها در هشت‌ماهه منتهی به آبان ۱۳۹۷ اتفاق افتاده و روند افزایش قیمت نیز فزاینده بوده است.

نظیر طلا و ارز است. هر دو عامل فوق، جزء عوامل کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری در حوزه مسکن می‌باشند. از طرف دیگر افزایش شاخص‌های قیمت احتمالاً مخارج سرمایه‌گذاری دولتی (هزینه‌های عمرانی) که تأثیر مستقیم بر بخش ساختمان دارد را به صورت حقیقی کاهش خواهد داد.

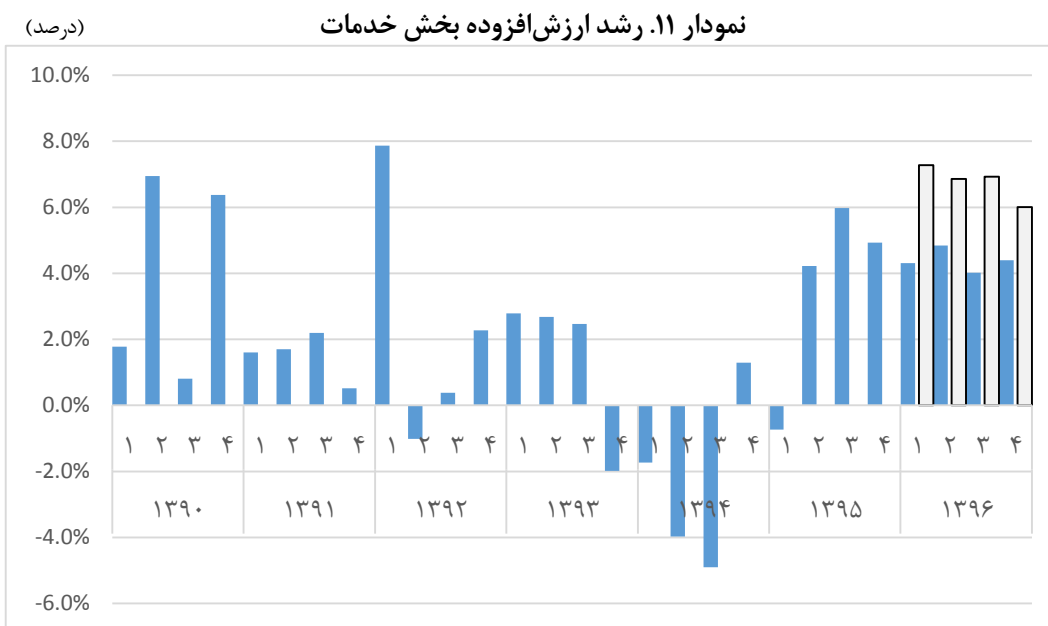
با عنایت به موارد گفته شده، رشد بخش ساختمان در دو سناریو برآورد شده است. در سناریو اول که متناظر با مخارج عمرانی دولت به میزان ۴۶ هزار میلیارد تومان است رشد این بخش ۸/۱- درصد و در سناریو دوم که با فرض مخارج عمرانی ۳۸ هزار میلیارد تومانی است^۱، رشد بخش ساختمان ۱۱/۵- درصد پیش‌بینی می‌شود.

با توجه به کاهش مخارج دولتی از یک طرف و افزایش سطح قیمت‌ها از طرف دیگر و نیز سطح بالای عدم اطمینان در اقتصاد ایران، انتظار می‌رود رشد بخش ساختمان در سال ۱۳۹۸ حتی از رشد این بخش در سال ۱۳۹۷ هم پایین‌تر باشد. برآورد می‌شود رشد این بخش در سال ۱۳۹۸ بین ۱۵- و ۲۰- باشد.

۵-۱. بخش خدمات

نمودار ۱۱ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده بخش خدمات از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ است. رشد این بخش وابستگی بالایی به رشد سایر بخش‌های اقتصادی دارد. بخش خدمات تا سال ۱۳۹۳ نرخ‌های رشد پایینی را تجربه کرده است و در سال ۱۳۹۴ رشد این بخش منفی بوده است. با این حال رشد خدمات در سال ۱۳۹۵ با افزایشی قابل ملاحظه به ۳/۶ درصد رسید. همچنین بانک مرکزی رشد این بخش در سال ۱۳۹۶ را ۴/۴ درصد و مرکز آمار ایران رشد آن را ۶/۸ درصد برآورد کرده است که اختلاف حدود ۲/۴ درصدی برآورد این دو نهاد را نشان می‌دهد.

۱. انتخاب سناریوها با توجه به سناریو صادرات نفتی صورت گرفته است.

مآخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی و مرکز آمار ایران.

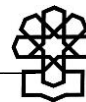
* در سال ۱۳۹۶، رنگ آبی (تیره) برآورد بانک مرکزی از رشد ارزش افزوده بخش خدمات (۴/۴ درصد) و رنگ روشن برآورد مرکز آمار (۶/۸ درصد) را نشان می‌دهد.

** بانک مرکزی و مرکز آمار ایران رشد سه‌ماهه اول سال ۱۳۹۷ بخش خدمات را به ترتیب ۱/۱ و ۳/۲ درصد اعلام کرده‌اند.

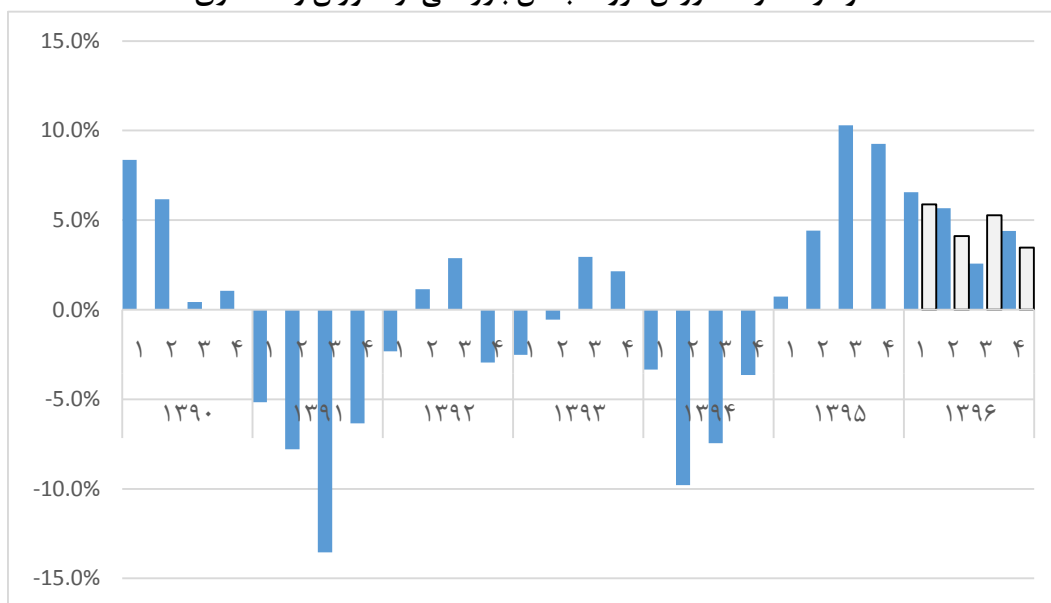
برآورد رشد بخش خدمات با در نظر گرفتن تحولات زیربخش‌های خدمات در سال ۱۳۹۷ (که در ادامه گزارش برخی از آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد) به سناریوهای مختلف تحریم‌های اقتصادی بستگی دارد. به خصوص عملکرد بخش بازرگانی (خرده‌فروشی و عمده‌فروشی) حتی در کوتاه‌مدت هم متأثر از تحریم‌های اقتصادی خواهد بود. با در نظر گرفتن سناریوهای پیش‌گفته، رشد بخش خدمات در سال ۱۳۹۷ در سناریو اول حدود ۱/۱ درصد و در سناریو دوم حدود ۰/۵ (نیم) درصد برآورد می‌شود. همچنین رشد این بخش در سال ۱۳۹۸ نیز بین ۰/۵ تا ۱/۵ درصد برآورد می‌شود.

خدمات بازرگانی

نمودار ۱۲ نشان‌دهنده رشد ارزش افزوده خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری طی دوره ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۶ به صورت فصلی و به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ است. همان‌طور که نمودار نشان می‌دهد، رکود این بخش در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ ادامه داشته است. در سال ۱۳۹۵ شاهد رشد ۶/۲ درصدی این بخش بوده‌ایم و در سال ۱۳۹۶ رشد مثبت این بخش ادامه داشته است. بانک مرکزی و مرکز آمار هر دو رشد بخش بازرگانی در سال ۱۳۹۶ را ۴/۷ درصد برآورد کرده‌اند.

نمودار ۱۲. رشد ارزش افزوده بخش بازرگانی، رستوران و هتلداری

مأخذ: همان.

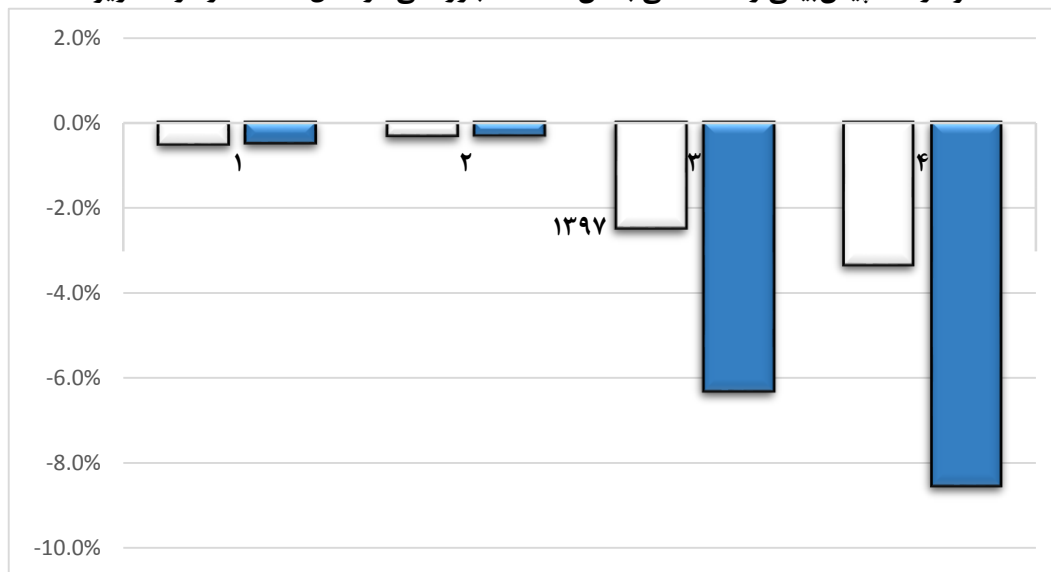
* در سال ۱۳۹۶، رنگ آبی (تیره) برآورد بانک مرکزی از رشد ارزش افزوده بخش بازرگانی (۴/۷ درصد) و رنگ روشن برآورد مرکز آمار (۴/۷ درصد) را نشان می‌دهد.

** بانک مرکزی و مرکز آمار ایران رشد سه‌ماهه اول سال ۱۳۹۷ این بخش را به ترتیب ۱/۱- و ۰/۱ (یک دهم) درصد اعلام کرده‌اند.

به طور کلی، عملکرد بخش بازرگانی به عملکرد بخش‌های صنعت، معدن، کشاورزی و تجارت خارجی بستگی دارد. با توجه به اینکه دو سناریو متفاوت برای بخش صنعت در سال ۱۳۹۷ در نظر گرفته شد، پیش‌بینی رشد بخش بازرگانی هم با دو سناریو متفاوت ممکن خواهد بود. علاوه بر این، تجارت خارجی کشور نیز نظیر بخش نفت و صنعت بسته به سناریوهای مختلف در نظر گرفته شده برای میزان شدت تحریم‌ها، می‌تواند عملکرد متفاوتی داشته باشد. با توجه به این موضوع، دو سناریو متفاوت برای واردات در نظر گرفته می‌شود که شبیه‌سازی کاهش واردات^۱ به میزان سال ۱۳۹۱ (سناریوی دوم) و شبیه‌سازی نیمی از کاهش واردات در سال ۱۳۹۱ (سناریوی اول) خواهد بود. این میزان کاهش هم صرفاً برای نیمه دوم سال در نظر گرفته خواهد شد که انتظار می‌رود بخش اصلی تحریم‌های اقتصادی اجرایی شود.

۱. بخش اصلی صادرات یعنی صادرات نفت به طور جداگانه در قسمت‌های قبلی، سناریوسازی شد که تأثیری هم بر عملکرد بخش بازرگانی ندارد. در مورد سایر صادرات (غیرنفتی) نیز عملکرد اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که خیلی از شرایط تحریم متأثر نمی‌شود.

نمودار ۱۳. پیش‌بینی رشد فصلی بخش خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۷ در دو سناریو

مأخذ: برآورد تحقیق.

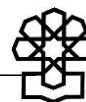
* رنگ روشن پیش‌بینی رشد ارزش‌افزوده این بخش در سناریو اول (میانگین رشد ۱/۷- درصد) و رنگ آبی (تیره) رشد این بخش در سناریو دوم (میانگین رشد ۳/۹- درصد) را نشان می‌دهد.
 ** بانک مرکزی و مرکز آمار ایران رشد سه‌ماهه اول سال ۱۳۹۷ این بخش را به ترتیب ۰/۵- (منفی نیم) و ۴/۳ درصد اعلام کرده‌اند.

همان‌طور که نمودار ۱۳ نشان می‌دهد در سناریو اول رشد بخش بازرگانی ۱/۷- و در سناریو دوم

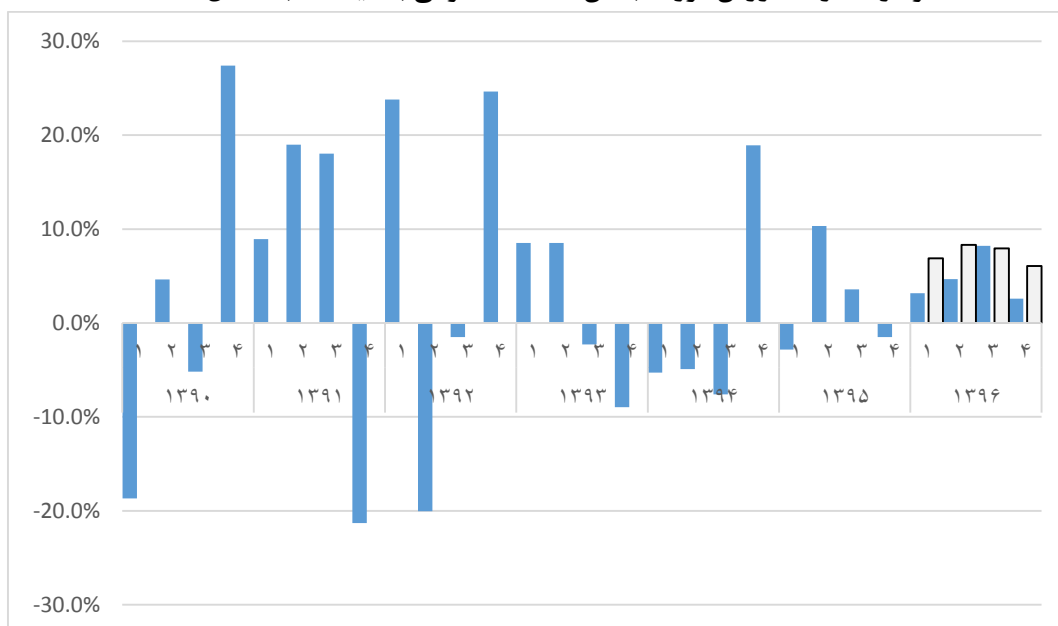
۳/۹- درصد پیش‌بینی می‌شود.

خدمات عمومی

خدمات عمومی دربرگیرنده مجموعه خدمات شامل امور عمومی؛ دفاع؛ امنیت و نظم عمومی؛ آموزش و پرورش؛ بهداشت و ... است. این بخش از جمله بخش‌های اقتصاد ایران است که در سال ۱۳۹۶ رشدی بالاتر از رشد سال ۱۳۹۵ را تجربه کرده است. بانک مرکزی رشد این بخش در سال ۱۳۹۶ را ۴/۴ درصد و مرکز آمار ایران ۷/۳ درصد اعلام کرده است. رشد اعلامی بانک مرکزی برای این بخش در سال ۱۳۹۵ حدود ۲ درصد بوده است.

نمودار ۱۴. رشد ارزش افزوده بخش خدمات عمومی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

* در سال ۱۳۹۶، رنگ آبی (تیره) برآورد بانک مرکزی از رشد ارزش افزوده بخش خدمات عمومی (۴/۴ درصد) و رنگ روشن برآورد مرکز آمار (۷/۳ درصد) را نشان می دهد.

با توجه به اینکه اولاً با در نظر گرفتن اجرایی شدن تحریم های نفتی در نیمه دوم سال و تأخیر سه الی ۶ ماهه در دریافت درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت، انتظار نمی رود که تحریم های نفتی تأثیری در مخارج اسمی دولت در سال ۱۳۹۷ داشته باشد. ثانیاً با افزایش نرخ ارز و تأثیر آن بر درآمد ریالی دولت، انتظار می رود که تحریم های اقتصادی تأثیری بر مخارج اسمی دولت در سال ۱۳۹۷ نداشته باشد. با این حال، با توجه به انتظار افزایش شاخص قیمت، این موضوع می تواند بر کاهش قدرت خرید دولت و مخارج دولت به قیمت های حقیقی مؤثر باشد. با در نظر گرفتن این دو جنبه و تحقق حدود ۹۰ درصدی مخارج جاری دولت نسبت به رقم مصوب قانون بودجه (با توجه به عملکرد ۶ ماهه اول و تجربه سال های اخیر) و تعدیل آن با شاخص قیمت تولیدکننده، رشد آن نسبت به سال گذشته حدود ۴۰ درصد در نظر گرفته شده است. بر این اساس رشد حدود ۳- درصد ارزش افزوده بخش خدمات عمومی در سال ۱۳۹۷ پیش بینی می شود.

جمع بندی

ارزیابی عملکرد اقتصاد ایران در ۶ ماهه اول سال جاری نشان می‌دهد که عملکرد اقتصاد ملی ضعیف‌تر از انتظارات قبلی بوده است. از جمله میزان کاهش تولید صنعت به خصوص صنایع اصلی نظیر خودروسازی و نیز صادرات نفت و میعانات گازی قابل توجه بوده است. از طرف دیگر، افزایش سطح قیمت‌ها (مصرف‌کننده و تولیدکننده) در حالی که سطح اسمی برخی مخارج نظیر مخارج جاری و عمرانی دولت و نیز سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش چشمگیری نداشته است، رشد حقیقی برخی بخش‌ها نظیر ساختمان و خدمات عمومی را با کاهش قابل ملاحظه مواجه کرده است. این وضعیت برای سال ۱۳۹۸ هم صادق است. با در نظر گرفتن دو سناریوی فوق‌الذکر پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۷ رشد اقتصادی ایران در سناریوی اول ۲/۶- درصد و در سناریوی دوم ۵/۵- درصد باشد. این میزان برای رشد بدون نفت ۰/۵ (نیم) و ۰/۵- درصد برآورد می‌شود. جدول ۳. جزئیات برآورد رشد در سطح بخش‌ها را نشان می‌دهد. تحلیل هر یک از زیر بخش‌ها در متن گزارش ارائه شده است.

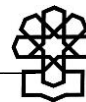
صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نیز در آخرین گزارش‌های خود رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۸ را به ترتیب ۱/۵- و ۱/۶- درصد و در سال ۲۰۱۹ به ترتیب ۳/۶- و ۳/۷- پیش‌بینی کرده‌اند.

جدول ۳. پیش‌بینی رشد اقتصادی سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ (درصد)

۱۳۹۸		۱۳۹۷		شرح
سناریو ۲	سناریو ۱	سناریو ۲	سناریو ۱	
		۱/۲	۱/۲	کشاورزی
		-۲۶	-۱۴/۵	نفت
		-۴/۵	-۲	صنعت
		۳/۶	۳/۶	آب، برق و گاز
		-۱۱/۵	-۸	ساختمان
		۰/۵	۱	خدمات
-۴/۵	-۵/۵	-۵/۵	-۲/۶	تولید ناخالص داخلی
-۱	۰	-۰/۵	۰/۵	تولید ناخالص داخلی بدون نفت

مآخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی، بخش‌های قبلی گزارش و محاسبات.

برآوردهای انجام شده در سناریوهای یک و دو، با فرض تداوم شرایط موجود صورت گرفته است. این در حالی است که به طور بالقوه سیاستگذار می‌تواند با اتخاذ سیاست‌های فعالانه مناسب وضعیت جدید و کاهش تهدیدها و بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از آن، تبعات منفی را کاهش دهد. پیش از این مرکز پژوهش‌های مجلس، با در نظر گرفتن همه تهدید و امکانات و فرصت‌های موجود، برنامه‌ای عملیاتی با

عنوان «برنامه فعالانه ضد تحریم» تهیه کرده و در اختیار سیاستگذاران ذی‌ربط قرار داده است. برآوردهای انجام شده نشان می‌دهد که با فرض اجرای برنامه مذکور، می‌تواند تا ۱ درصد در سال ۱۳۹۷ و ۳ درصد در سال ۱۳۹۸ رشد اقتصادی بدون نفت را افزایش دهد. به عبارت دیگر به طور بالقوه و با فرض اتخاذ تدابیر فعال سیاستی، رشد اقتصادی بدون نفت را در سال جاری و سال ۱۳۹۸ می‌تواند مثبت باشد.

منابع و مآخذ

۱. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۶ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۷، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۰۱۸.
۲. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد ۹ ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۶، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۸۰۰.
۳. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد ۶ ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۶، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۷۷۵.
۴. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد سه‌ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۰۰۱.
۵. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد ۶ ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۲۶۹.
۶. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد ۹ ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۳۳۲.
۷. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد سال ۱۳۹۵ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۶، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۸. حساب‌های ملی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۹. حساب‌های ملی، مرکز آمار ایران.
۱۰. خلاصه تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۱. گزارش وضعیت بودجه دولت، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۲. گزارش رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران.
۱۳. گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران، بانک مرکزی.
۱۴. گزارش وضعیت سه‌ماهه تجارت خارجی کشور، گمرک جمهوری اسلامی ایران.
۱۵. گزارش وضعیت تسهیلات پرداختی کل بانک‌ها به تفکیک بخش‌های اقتصادی و براساس هدف پرداخت تسهیلات، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۶. گزارش عملکرد تولیدات منتخب صنعتی و معدنی، وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۱۷. نماگرهای اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۸. قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کشور.

19. http://www.opec.org/opec_web/en/

20. www.codal.ir

21. Pesenti, Paolo and Tille, Cédric (2000) , "The Economics of Currency Crises and Contagion: An Introduction", FRBNY Economic Policy Review, September.

شماره مسلسل: ۱۶۲۷۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۱۱. عملکرد ۶ ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۷

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی)
تهیه و تدوین‌کنندگان: سیده‌ادی موسوی نیک، محمدرضا عبداللهی
اظهار نظرکنندگان خارج از مرکز: ابوالحسن والی‌زاده، شعله باقری پرمهر
ناظران علمی: محمد قاسمی، شاهین جوادی، سیدعلی روحانی
متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی
ویراستار تخصصی: _____
ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. بخش حقیقی
۲. رشد اقتصادی
۳. کشاورزی
۴. صنعت
۵. خدمات
۶. نفت
۷. ساختمان
۸. اقتصاد ایران
۹. برجام
۱۰. تحریم

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۱۰/۳۰